

4. Hrynevych, L. M., Bryndza, V., Liashenko, O., Shyian, R., Khobzei, P., & Tereshchuk, A. I. Nova ukrainska shkola. Lviv: osnovy Standartu osvity, 64. (in Ukrainian).
5. Khanikiants, O. V., Rymar, O. V., & Semenova, N. V. (2020). Do problemy formuvannya tolerantnoho seredovyscha na urokakh fizychnoi kultury v umovakh vprovadzhennia inkluzyvnoi osvity v Ukraini. Sotsialno-humanitarni doslidzhennia ta innovatsiina osvithna diialnist : materialy II Mizhnar. nauk. konf., 360–363. (in Ukrainian).
6. Kontsepsiia «Nova ukrainska shkola». (2016). Otrymano 14 liutoho 2021 roku z <http://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>.
7. Lobova, O. V. (2017). Rozbudova novoi ukrainskoi shkoly: pozytyvy i problemy. Scientific Journal Virtus, 19, 82–84. (in Ukrainian).
8. Moiseiev, S. O., Huzar, V. M., & Shalar, O. H. (2019). Kontseptualni zasady rozvytku predmetnykh kompetentnosti uchniv 1–4 klasiv na urokakh fizychnoi kultury v novii ukrainskii shkoli. Pedahohichniy almanakh, 43, 45–56. (in Ukrainian).
9. Onyshchuk, S. O. (2019). Vprovadzhennia kontsepsii Novoi ukrainskoi shkoly na urokakh fizychnoi kultury. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5 : Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy : zb. nauk. prats, 72 (2), 83–87. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.72-2.17>. (in Ukrainian).
10. Podhorna, V. V., & Drozdova, K. V. (2019). Osoblyvosti diialnosti vchytelia fizychnoi kultury v umovakh novoi ukrainskoi shkoly. Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Serii: pedahohichni nauky, 1 (157), 147–151. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2622476>. (in Ukrainian).
11. Solovej, A. V., & Rymar, O. V. (2019). Hotovnist do vprovadzhennia inkluzyvnoi osvity v protses fizychnoho vykhovannia zahalnoosvitnikh shkil m. Lvova. Aktualni problemy suchasnoi biomekhaniky fizychnoho vykhovannia ta sportu: materialy Khl Mizhnar. nauk. konf. pamiati A.M. Laputina, 80–82. (in Ukrainian).
12. Sorokolit, N. S. (2018). Stavlennia uchyteliv fizychnoi kultury do osvitnikh novovveden reformy «Nova ukrainska shkola». Sportyvna nauka Ukrainy, 6(88), 53–59. Otrymano 10 liutoho 2021 roku z <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/852/821>. (in Ukrainian).
13. Sorokolit, N. S., Rymar, O. V., & Bodnarchuk, O.M. (2020). Porivnialnyi analiz stavlennia uchyteliv fizychnoi kultury do osvitnikh reform v zakladakh zahalnoi serednoi osvity. Fizychno vykhovannia, sport ta ozdorovcha kultura v suchasnomu suspilstvi, 2, 20–25. DOI: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2020-20-25>. (in Ukrainian).
14. Sorokolit, N., Shyyan, O., Lukjanchenko, M., & Turchyk, I. (2017). Improverment of 5–9th Grades Schoolchildren Physical Education in Ukraine by Using Variable Modules Curriculum. Journal of physical education and sport, 17 (4), 2110–2115. DOI: <https://doi.org/10.7752/jpes.2017.s4215>.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 15.2021.4K(132).40
УДК 796.011.3:070 (477.85) «19/20»

Цибанюк О.О.

**доцент кафедри теорії та методики фізичної культури та спорту
Дарійчук С.В.**

**викладач кафедри фізичної культури та основ здоров'я
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна**

ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ З АЛКОГОЛІЗМОМ ТА ТЮТЮНОПАЛІННЯМ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В БУКОВИНСЬКІЙ ПРЕСІ АВСТРО-УГОРСЬКОГО ПЕРІОДУ

Проаналізовані публікації на антиалкогольну тематику пресових видань краю, серед яких виокремились чотири основних групи: релігійні календарі, педагогічні часописи, органи політичних партій та громадських організацій. Боротьба з алкоголізмом та тютюнопалінням, роль засобів фізичного виховання в ній виокремлена авторами як одна із провідних тем української преси Буковини досліджуваного періоду. Діячі антиалкогольного руху використовували сторінки пресових видань як можливість оприлюднити інформацію про шкоду вживання алкоголю, доказові факти про результати наукових розвідок учених різних західноєвропейських країн. З-поміж засобів боротьби наголошували на суворому покаранні тих, хто зловживав міцними напоями чи палінням; формуванні антиалкогольної політики на селі, співпрацю громадських організацій, читалень, осередків «Січі» із вчительством краю тощо. Фізичні вправи, загартування, змагальна діяльність, що реалізується через емоції, спілкування, боротьбу – це, на думку авторів публікації може стати потужним інструментом у боротьбі із алкоголізацією населення, зокрема молоді буковинського краю.

Ключові слова: антиалкогольна боротьба, Буковина, засоби, преса, фізичне виховання, шляхи.

Цибанюк А.А., Дарійчук С.В. Проблемы борьбы с алкоголизмом и табакокурением средствами физического воспитания в буковинской прессе австро-венгерского периода. Авторами статьи рассмотрены проблемы борьбы с алкоголизмом и табакокурением средствами физического воспитания в буковинской прессе австро-венгерского периода. Проанализированы публикации на антиалкогольную тематику пресовых изданий края, среди которых выделились четыре основные группы: религиозные календары, педагогические журналы, органы политических партий и общественных организаций. Борьба с алкоголизмом и табакокурением, роль средств

физического воспитания в ней выделена авторами как одна из основных тем украинской прессы Буковины исследуемого периода. Деятели антиалкогольного движения использовали страницы пресовых изданий как возможность обнародовать информацию о вреде употребления алкоголя, доказательные факты о результатах научных исследований ученых разных западноевропейских стран. Среди средств борьбы отмечали строгое наказание тех, кто злоупотреблял крепкими напитками или курением; формировании антиалкогольной политики на селе, сотрудничество общественных организаций, читален, организаций «Сечи» с учительством края. Физические упражнения, закаливание, соревновательная деятельность, реализуемая через эмоции, общение, борьбу – это, по мнению авторов публикации может стать мощным инструментом в борьбе с алкоголизацией населения, в частности молодежи буковинского края.

Ключевые слова: антиалкогольная борьба, Буковина, средства, пресса, физическое воспитание, пути.

Tsybanyuk A., Dariychuk S. Problems of fight against alcoholism and tobacco by means of physical education in the bukovin press of the austro-hungarian period. The authors of the article consider the problems of combating alcoholism and smoking by means of physical education in the Bukovinian press of the Austro-Hungarian period. The publications on anti-alcohol issues of the region's press publications were analyzed, among which four main groups were singled out: religious calendars, pedagogical magazines, bodies of political parties and public organizations. The fight against alcoholism and smoking, the role of means of physical education in it is highlighted by the authors as one of the leading topics of the Ukrainian press of Bukovina in the period under study. Anti-alcohol activists used the pages of the press as an opportunity to publish information about the dangers of alcohol consumption, evidence of the results of scientific research by scientists from various Western European countries. formation of anti-alcohol policy in the countryside, cooperation of public organizations, reading rooms, «Sich» branches with the teachers of the region, etc. Physical exercises, tempering, competitive activities, which are realized through emotions, communication, struggle – this, according to the authors of the publication, can become a powerful tool in the fight against alcoholism, including the youth of the Bukovina region.

Key words: anti-alcohol struggle, Bukovyna, means, press, physical education, ways.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Саме періодичним виданням другої половини ХХ – початку ХХ ст., основними різновидами яких стали газети і журнали, притаманні комплексний, синтетичний характер: в них представлено різноманітні форми інформації – документальна, поточно-хронологічна, особового характеру тощо, характерна оперативність подання інформації про події, безпосередня точність відображення останніх, що підвищує її джерельну цінність. Крім того, практика публікацій на сторінках газет і журналів постанов органів державної влади, документів політичних партій та громадських організацій, пропагандистських та інформаційних статей перетворює пресу на своєрідну скарбницю джерел епохи, які різнопланово висвітлюють події. Зокрема, зміст, форми і методи фізичного виховання дітей та молоді, генеза його нормативно-правового регулювання, необхідність впровадження в систему освіти, досягнення і проблеми, роль громадських організацій у розвитку здоров'язбережувальні ідеології серед всіх верств населення досліджуваного періоду стали постійною темою їх публікацій. Актуальність використання преси в боротьбі із алкоголізмом засобами фізичного виховання не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу роль у популяризації фізичного гарту та висвітленні проблем виховання здорового молодого покоління дослідники об'єктивно відводили пресовим виданням (В. Верниволя, М. Возняк, А. Животко, В. Ігнатенко, О. Маковей, М. Щурат). Деякі аспекти популяризації фізичного виховання і спорту як напряму діяльності студентських та фізкультурно-спортивних товариств різних історичних періодів на Буковині вивчали М. Кожокар, В. Мужичок, Ю. Тумак, пресу як складову системи управління фізичного виховання в краї – О. Цибанюк, а її вплив на громадське усвідомлення проблеми необхідності занять фізичними вправами – Н. Гнесь, Т. Завгородня, І. Стражнікова.

Мета дослідження – визначити рівень зацікавленості проблемами боротьби з алкоголізмом та тютюнопалінням засобами фізичного виховання в буковинській пресі австро-угорського періоду.

Виклад основного матеріалу. Преса досліджуваного періоду висвітлювала найгостріші проблеми в соціокультурному житті краю і була, за твердженням М. Романюка, найефективнішим засобом доведення інформації до населення. Важливо визначити, що загальною темою, що об'єднувала всі українські пресові видання Буковини досліджуваного періоду стала проблема боротьби з алкоголізацією населення.

Значну увагу цій темі приділяла українська преса, видання релігійного спрямування не оминали статті виховного характеру. Саме тому діячі антиалкогольного руху використовували сторінки пресових видань як можливість оприлюднити інформацію про шкоду вживання алкоголю. Автор статті «Горілка, віно і пиво», що була надрукована у 1911 році, доктор Р. Геровський в доступній формі проводить аналіз статистичних даних щодо вживання алкогольних напоїв в країнах світу і доводить, що навіть в Росії вживання горілки майже в два рази менше чим в Австро-Угорщині, а саме 5 літрів на рік на одну особу. При розрахунках враховувались навіть діти та літні люди. Далі автор проводить докладний аналіз наслідків вживання таких напоїв, розвіює міф про те, що пиво і вино нічим не зашкоджують людському організму. Крім переліку хвороб, що викликає вживання таких напоїв, автор наводив жахливу статистику про кількість людей, що здійснили злочин і потрапили у в'язницю [5, С. 132].

Погоджується із вище означеним автором і М. Боровський, який спроектував реальний стан справ у краї, надавши дані наукових досліджень: «Всіх дітей глуповатих, слабоумних і епілептичних, зібраних для досліджування, було

1000: у 471 дітей був тато алкоголіст, у 84 – була мама алкоголістка» [1, С.6; 2, С.6]. З того, що автор подає приклади і наводить цілком доказові факти про результати наукових розвідок учених різних західноєвропейських країн, доходимо однозначного висновку про зацікавленість і широку обізнаність буковинців із тодішніми науковими поглядами, зі знахідками освітан у цій проблемі. Таким чином, буковинські педагоги в активній антиалкогольній пропаганді серед населення вбачали один із чинників оздоровлення нації. З-поміж засобів боротьби наголошували на суворому покаранні тих, хто зловживав міцними напоями чи палінням.

Педагогічні видання Буковини досліджуваного періоду розглядали це питання крізь призму персони вчителя та його відношення до проблеми, роль школи та вчительства у формуванні антиалкогольної політики на селі, співпрацю громадських організацій, читалень, осередків «Січі» із вчительством краю тощо. Матеріал представлений у часописі, завізований як «Тема, призначена цісарсько-королівською крайовою Радою шкільною». Тобто М. Сиротюк на повітовій конференції вчителів народних шкіл у м. Кіцмань (1895 р.), виконуючи запит державного органу управління освітою та громадськості Буковини, аналізував участь учительства у популяризації здорового способу життя, відновленні та розвитку народних тіловиховних традицій, використанні європейського і світового досвіду фізичного виховання дітей та молоді, самоосвіті тощо. Потужна пропаганда здорового способу життя, представлена у виступі і базована на наукових фактах, історій із життя буковинців, прикладах відомих осіб тощо, «замішана» на зрозумілому, доказовому викладі, мала на меті «достучатись до серця кожного» [12, С. 153].

Треба зазначити, що проблеми здорового способу життя розглядались в єдності з активізацією фізичного виховання юнаків та дівчат. Свідченням цього є аналіз матеріалів газети «Буковина» і виокремлення такої важливої тематики для регіону як боротьба із алкоголізмом та тютюнопалінням, пропаганда тверезості і протиставлення зловживанню алкогольними напоями занять фізичними вправами, діяльність товариств у цьому напрямку тощо. Дописувач статті «Тверезость в Малютинцях» перш за все звітував про поширення антиалкогольної ідеї та активну участь у цьому процесі отця С. Івановича [13, С.5].

Факт участі священиків у фізичному вихованні дітей і молоді надали «Дописи із села». Мова йшла про порівняння двох буковинських сіл, в одному з яких «отець» нічого не робить в напрямі пропаганди тверезості, а в іншому – організує «тілесні забави» для дітей, вечірки з іграми і танцями для молоді, але без алкоголю! І, що цікаво, сам має з такої діяльності користь, бо зібрав вдвічі більше на утримання храму [6, С. 4].

Крім того, громади с. Валява висловлювала подяку о. Єротею Федоровичу за внесок у виховання підростаючого покоління, як духовне, так і фізичне [7, С.4]. Отже, як засвідчує узагальнення аналізу друкованих матеріалів преси Буковини активну позицію у необхідності посилення фізичного виховання дітей та молоді займала церква і священики.

Значний пласт різноманітних статей наукового, аналітичного та описового характеру, розміщених на сторінках «Буковини», присвячений досвіду боротьби місцевих громад, товариств і активістів краю із алкоголізмом і тютюнопалінням. Наприклад, товариство тверезості в с. Юрківці поширювало антиалкогольні гасла і прислів'я: «Честь тверезим газдам!» або «Пияцтво навіть розумного робить дурним!», «Не шкода випитої горілки, а шкода пропитоного розуму!» [3, С.5].

Нестандартний прийом у боротьбі із алкоголем вибрали жителі буковинського села Топорівці. А. Василичук у своїй замітці прорахував скільки витрачає один любитель оковитої на рік – 60 золотих і що можна придбати для себе і для родини на ці кошти. Наприклад, за оголошенням автора, члени читальні цього села склали 17 золотих на весілля Дмитра Пурича. Ці прорахунки автор оприлюднював систематично [4, С.3-4].

А члени читальні в с. Черногузи вирішили власним прикладом показати, яким може бути життя без алкоголю і на цілий рік оголосили стан «тверезості», розпланували заходи не тільки пропагандистські, розважальні, а й фізкультурні. В іграх і танцях селяни вбачали противагу алкогольним веселощам. Необхідно зазначити, що в краї постійно шукали нові засоби боротьби із алкоголізмом, закликали керівництво державою приймати закони, які б встановлювали відповідальність за появу у п'яному вигляді у громадських місцях, за насилля у родині внаслідок зловживання горілкою та відбір майна шинкарями у боржників за горілку [8, С.3].

Перекладена з німецької О. Поповичем книга «Чума горілчана» представлена в «Буковині» протягом липня-листопада 1890 року у вигляді статей, які були об'єднані однією загальною темою проти алкоголізації населення краю, а це виокремлює потужну увагу до збереження фізичного стану молодого покоління. Одна з них, «Товариш» розповідала про бесіду лікаря і автора щодо проблем, які виникають від горілчаної залежності. Із гарним гумором, просто і зрозуміло автор наводив приклади з історії інших народів, визначав, що «наші прадіди були люди здоровіші, бо не знали тої горілки і не пили», порівнював відношення до проблем алкоголізму в інших країнах. Простота і буденність викладу, адже таке траплялась щодня у кожному буковинському селі, заставляло вчитатись і задуматись [11, С. 6].

Ще одну цікаву тенденцію засвідчила стаття «Знов горівка», надрукована в 14 номері 1888 р.: там, де результативно діяла читальня, де проводилась систематична робота із молоддю, зростав рівень благополуччя родин, і, відповідно, сільська громада виплачувала менший пропінатійний податок, там простежувався взаємозв'язок між рівнем охопленням заняттями фізичними вправами місцевої молоді та антиалкогольним настроєм населення взагалі, результативністю пропаганди «здорового життя» від громадських організацій тощо [9, С.6].

Аналіз матеріалів газети «Буковина» дозволяє виокремити таку важливу тематику для регіону як боротьба із алкоголізмом та тютюнопалінням, участь священнослужителів у цій роботі, пропаганда тверезості і протиставлення зловживанню алкогольними напоями занять фізичними вправами, діяльність товариств у цьому напрямку тощо. Виокремлені нестандартні прийоми у боротьбі з алкоголізацією населення – масове виконання гасел антиалкогольного змісту в місцях скупчення людей, економічний лікбез «На що можна потратити ці! гроші!», протиставлення пияцтву

розваг, ігор та танців тощо.

Заслуговує на увагу підхід до проблеми виховання молодого покоління здорового фізично і морально органу товариства «Народна Рада» – газети «Буковинські відомості». Аналіз матеріалів газети дозволив зробити висновок, що антиалкогольний матеріал друкувався на сторінках систематично і був досить різноманітним. Виховання свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я населення краю досліджуваного періоду наштовхувалося на низький рівень забезпечення обізнаності буковинців з питань шкоди тютюнопаління та вживання алкоголю. Однією із ефективних форм формування почуття відповідальності за свої дії та активної життєвої позиції молоді стали статі пропагандистського спрямування в пресі Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.). Так, стаття лікаря Н.Д. «Тютюн» визначила проблему «історичної залежності» від тютюнопаління європейських країн. Крім того, автор визначає негативний факт використання тютюну і алкоголю як способу оплати за виконану роботу або послуги наряду із цукром, кавою тощо. Ще одним негативним, але дуже потужним чином розвитку тютюнопаління в світі стало лобювання виробництва тютюну внаслідок державної монополії [10, С. 2].

Звичайно, цінність цієї статті саме в презентації форм і методів боротьби із цими шкідливими звичками, а саме: 1. систематичне надання всіма друкованими засобами Буковини можливості друку пропагандистських антиалкогольних та антитютюнових матеріалів, та відповідно, 2. систематичне подання послідовної тематичної інформації для друку як регіональними авторами, громадськими діячами тощо, так і передруку європейських лікарів, педагогів та фізіологів. 3. Розповсюдження в закладах освіти, на підприємствах, місцях скупчення представників дорослого населення, в громадських товариствах тематичних брошур, книг, листівок-одноденок. 4. Проведення масових зустрічей, лекцій, бесід із дорослим населенням про неприпустимість паління при дітях та молоді [10, С. 3].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Актуальність використання преси в боротьбі із алкоголізмом засобами фізичного виховання не викликає сумніву. 3-поміж засобів боротьби наголошували на суворому покаранні тих, хто зловживав міцними напоями чи палінням; формуванні антиалкогольної політики на селі, співпрацю громадських організацій, читалень, осередків «Січі» із вчительством краю тощо. Фізичні вправи, загартування, змагальна діяльність, що реалізується через емоції, спілкування, боротьбу – це, на думку авторів публікації може стати потужним інструментом у боротьбі із алкоголізацією населення, зокрема молоді буковинського краю.

Література

- 1.Боровский М. Алкоголізм а дідичність / Боровский М. //Каменярі. –1913. – Ч. 11. – С. 6-8.
- 2.Боровский М. Вплив алкоголю на духову і тілесну здібність людини / Боровский М. //Каменярі. – 1912. – Ч.6. – С. 4-6.
- 3.Буковинськи товариства руськи. // Буковина. – Чернівці. – 1886. – Ч. 2. – 16 січня. – С.5.
- 4.Василинчук А. Дописи. Із Топорівців. / Василинчук А. // Буковина. – Чернівці. – 1887. – Ч. 4. – 16 лютого. – С.3-4.
- 5.Геровский Р. Горілка, віно і пиво /Геровский Р.// Православний календар на звичайний 1911 рік. – Річник 38. – Чернівці: Руська Рада. – 1911. – 144 с.
- 6.Дописи з села. Вольни выборы // Буковина. – Чернівці, 1885. – Ч.12. – С. 4.
- 7.Дописи «Буковини». Из Валявы. // Буковина. – Чернівці, 1888. – Ч. 10. – 16 травня. – С.4.
- 8.Дописи. Із Черногузів. // Буковина. – Чернівці, 1887. – Ч. 5. – 1 березня. – С.3.
- 9.Дробні вісті. Гімнстичне товариство. //Буковина. – Чернівці, 1886. – Ч. 19. – 1 жовтня. – С.6.
10. Н.Д. Тютюн. / Н.Д. // Буковински відомости. – Чернівці, 1895. – 15(27) січня – С. 2-3.
11. Попович О. Чума горілчана / О. Попович //Буковина. – Чернівці, 1890. – Ч. 13. – 21 червня. – С. 6-7.
12. Сиротюк М. Як школа властиво учитель може запобігти надужуваню острих напиктів / Сиротюк М.// Bukowiner Pädagogische Blätter. – Czernowits, 1896. – №10. – С. 152-154.
13. Тверезость в Малятинцах. // Буковина. – 1885. – Ч.8. – С.5.

References

1. Borovs'kyu M. (1913) Alkoholyzm a dyidichnist'. Kamenyari. Ch. 11. S. 6-8.
2. Borovs'kyu M. (1912) Vplyv alkoholyu na dukhovykh y tyilesnu zdibnist' lyudyuny. Kamenyari. ch.6. S. 4-6.
3. Bukovyns'ka tovarystva rus'ky. Bukovyna. Chernivtsi, 1886. Ch. 2. 16 sichnya. S.5.
4. Vasylynchuk A. (1887) Dopisi. Iz Toporivtsiv. Bukovyna. Chernivtsi. Ch. 4. 16 lyutoho. S.3-4.
5. Herovs'kyu R. (1911) Horilka, vino y pyvo. Pravoslavnyy kalendar na zvychnyy 1911 rik. R. 38. Chernivtsi: Rus'ka Rada. 144 s.
6. Dopisi z sela. Vil'na vybory Bukovyna. (1885) Chernivtsi. Ch.12. S. 4.
7. Dopisi «Bukovyny». Z Valavy. (1888) Bukovyna. Chernivtsi. Ch. 10. 16 travnya. S.4.
8. Dopisi. Iz Chornohuziv. (1887) Bukovyna Chernivtsi. Ch. 5. 1 bereznaya. S.3.
9. Drobnii visti. (1886) Himnastichne obshchestvo. Bukovyna. Chernivtsi. Ch. 19. 1 zhovtnya. S.6.
10. N.D. (1895) Tyutyun. Bukovyns'ky vidomosti. Chernivtsi. 15 (27) sichnya. S. 2-3.
11. Popovych O. (1890) Chuma horilchana. Bukovyna. Chernivtsi. Ch. 13. 21 chervnya. S. 6-7.
12. Syrotyuk M. (1896) Yak shkola vlastivo uchytel' mozhet zapobihchi naduzhuvanyu ostrym napitkiv. Bukowiner Pädagogische Blätter. Czernowits. №10. S. 152-154.
13. Tverezost v Malatyntsi. Bukovyna. (1885). ch.8. S.5.